

УДК : 159.923.2

doi: 10.15330/ps.6.1.12-20

Тетяна ТитаренкоІнститут соціальної та політичної психології НАПН України
tytarenkotm@gmail.com**ПРАКТИКИ ОСОБИСТІСНОГО ЖИТТЄТВОРЕННЯ:
МНОЖИННІСТЬ ЯК ШАНС**

Життєтворення розглянуто як вид особистісної творчості, що забезпечується збалансованою взаємодією ризикованих, перетворювальних і фонових, стабілізаційних практик. Виділено етапи життєтворення: проектування майбутнього через життєві вибори; апробація задуманого у вигляді конкретних життєвих завдань; реалізація завдань через практикування. Визначено специфіку креативності життєтворення, що полягає у готовності особистості стрибкоподібно змінювати траєкторії життєвого шляху завдяки терміновому освоєнню нових практик відповідно до несподіваних, неймовірних подій із серйозними наслідками. Показано, що життєтворення передбачає напруження між тенденцією до інтеграції, що забезпечується фоновими, рутинізованими практиками, та тенденцією до дезінтеграції, яка виникає внаслідок домінування перетворювальних, імпровізаційних практик. Вивчено готовність особистості до нових констеляцій та інтерференцій у ціннісно-смысловій, нормативно-регулятивній та інших сферах, що вимагає вдалих практичних імпровізацій у відповідь на несподівані події. Досліджено умови, за наявності яких множинність контекстів стає шансом інтенсифікації життєтворчості: практикування має бути адекватною і своєчасною відповіддю як на реальні зовнішні виклики, так і на актуальні внутрішні інтенції. Проаналізовано вади гіпертрофованої, у тому числі і віртуалізованої множинності, та показано, що протипотрутою від неї має стати єдність життєвого шляху особистості, незважаючи на несподіваність подій, які його видозмінюють і розгалужують.

Ключові слова: життєтворення, особистість, репертуари практик, життєвий шлях, подія, творчо-інтуїтивна і репродуктивна розбудова життя, інтеграція-дезінтеграція у життєтворенні, множинність контекстів.

*Життя весь час відволікає нашу увагу; і ми навіть не встигаємо помітити, від чого саме
Франц Кафка*

Постановка проблеми. Наше життя невпинно набуває все більшої плюральності. Немає домінантного, пріоритетного, усталеного погляду на те, як саме має розвиватися, проявлятися, діяти особистість, в якому напрямку, з орієнтацією на які цінності. Основним досвідом постмодерну, як слушно формулює В. Вельш, стає непорушне право тих форм знання, життєвих проєктів, моделей дій, які мають високий ступінь відмінності. "Стара модель сонця – сонце для всіх і над усім – уже втратила своє значення, оскільки виявилася недостатньо точною... Відтепер істина, справедливість, людяність постають у множині" [1, с. 16].

Так замість пріоритетної диспозиції як схильності до поведінки, що приведе особистість до правильного, гармонійного розвитку, у постнекласичній парадигмі розглядаються численні репертуари практик, які забезпечують різноманітні варіанти руху. Спрямування у бік все більшої

варіативності, змінюваності, здатності до трансформацій як ніколи своєчасне, адже і непроголошена війна, і повоєнні часи, яких всі ми так чекаємо, вимагають і вимагатимуть від особистості швидкого освоєння нових для неї способів існування, взаємодії, самореалізації.

Метою статті є визначення специфіки практик, що забезпечують особистісне життєтворення.

Виклад основного матеріалу. Розвиваючи ідеї Н. Н. Талеба, ризикну висловити гіпотезу, що життєтворення особистості відбувається насамперед завдяки аномальному, невідомому і малоймовірному, тоді як ми постійно зосереджуємося на відомому і повторюваному (див. [4, с. 30]).

Соціально-психологічні практики, на перший погляд, і є такою повторюваною, типовою, мало усвідомленою формою активності, адже вони звичні [2]. І тоді треба було б зробити висновок, що практики лише заважають особистісному руху, гальмують життєконструювання. Насправді життя особистості такою ж мірою характеризується континуальністю, як і перервність, дискретність. Практики неможливо розглядати тільки як фонову повторювану активність, оскільки ключові моменти життя передбачають вихід із звичної зони комфорту у щось незнайоме, ризиковане, несподіване. Коли особистісна життєпобудова втратить найважливіший аспект творення нового, апробації незнайомого і відбуватиметься в режимі автоматичного повторення всім відомого, звичного, вона навряд чи зможе називатися життєтворенням.

Щоб відбувалися зміни у житті, недостатньо їх прагнути, бажати. Недостатньо хотіти позбавитися страждань, вичікуючи прийнятних обставин чи обмірковувати способи подолання перешкод. Треба бути готовим до дій, необхідно набувати досвід, практикувати. Наведу приклад із життєвої історії австралійського доктора Баррі Маршалла. Цей доктор багато років намагався довести своїм колегам, що виразка шлунку викликається не стресом чи кислотою, а бактерією. Його не слухали, піднімали на сміх. І тоді Маршалл ризикнув: він проковтнув культуру бактерії *helicobacter pylori* і наочно показав, що його власний шлунок покритий численними виразками, які він швидко вилікував за допомогою антибіотиків. Через десять років Маршалл став нобелівським лауреатом.

Отже, життєтворення розумітимемо не лише як проектування особистістю власного життя, а й як апробацію, втілення, практичну реалізацію задумів.

Людина має бути готовою швидко покидати зону комфорту, рішуче відмовлятися від найдорожчих проектів майбутнього, від давніх задумів, трансформувати свої життєві вибори, шукаючи зовсім інші альтернативи, якщо життєва ситуація змінюється, якщо перед нею раптом відкриваються несподівані можливості. Вона також має сформувати у собі готовність переглянути поставлені завдання, відстрочити чи модифікувати їх, щоб апробація життєвого проекту максимально відповідала викликам з боку соціуму. Не менш важливо бути готовою реалізовувати поставлені завдання у таких умовах, про які заздалегідь ніхто і не думав. Не відкладати

самореалізацію, говорячи, що треба почекати кращих часів або що час втрачено.

Навколо нас живуть чимало людей різного віку, які аргументують власну пасивність тим, що всі можливості вже позаду, що треба було активізуватися вчасно, у всьому винні батьки, які не вірили у їхні можливості, що, видно, так вже їм на роду написано. Я постійно чую подібні сентенції від незадоволених власним життям тридцяти- сорокарічних чоловіків і жінок під час психотерапевтичних сесій. Але, на щастя, зустрічаються і люди з протилежними життєвими настановами.

Проілюструю цю думку, використовуючи свіжі матеріали з сайту Володимира Яковлева "Вік щастя" про Бодхиханну Кирстнер, якій вже виповнилося 86 років. Ця жінка у 60 років переїхала з Німеччини, де виростила дітей і все життя працювала у книготоргівлі, до Індії. Так трапилось, що там вона познайомилася з дзен-стрільбою з лука і дуже захотіла навчитися. У неї довго нічого не виходило, і японський майстер навіть відмовлявся її вчити, вважав безнадійною. Але Бодхиханну дуже приваблювало бойове мистецтво Кюдо, яке допомагає людині розкриватися світу, фізично і внутрішньо. Тому жінка вперто продовжувала практикувати, незважаючи ні на що. Коли їй виповнилося 70, вона сама стала майстром, почала викладати це складне мистецтво у різних країнах і продовжує навчати людей стріляти з японського лука до сьогодні [7].

На етапі проектування майбутнього Бодхиханна запланувала крутий віраж у власному життєздійсненні і вирішила поміняти країну проживання, а там, дуже далеко від її рідної Баварії, навчитися нової професії – садівництва. Їй ніщо не заважало переходити до наступного етапу життєтворення і ставити перед собою конкретні завдання вивчення специфіки садівництва у цьому регіоні, пошуку вчителя у цій справі тощо. Але життя несподівано познайомило її з Кюдо, яке не є просто спортом, а радше цілою життєвою філософією. І немолода серйозна жінка з західним світосприйняттям раптом захопилася цим суто східним чи то спортом, чи світоглядом, чи мистецтвом. Готовність до змін, сміливість, відкритість новому зробили її життя протягом останніх 26-ти років, незважаючи на дуже поважний вік, щасливим, яскравим, наповненим різнобарвними несподіваними контекстами.

Як формулює В. Вельш, "...рання єдність... поступово розбруньковується множинністю, щоб зрештою повністю розквітнути різноманітністю" [1, с. 78].

Прикладів такого яскравого життєтворення у блозі В. Яковлева і виданих ним книжках можна знайти чимало. Там є історія про Джона Лоу, який у 80 почав займатися балетом. Тепер, в 92 роки, він виступає у професійній балетній трупі і репетирує по три години щодня. Чи історія про літературознавця Рут Флауерс, яка в 69 років вирішила стати ді-джеєм. У свої 72 роки вона літає по всьому світу і успішно виступає в найвідоміших клубах під псевдонімом Мамі Рок. Чи історія медсестри Кейт Д'Арсі, яка в

70 років покинула свою роботу, подалася до Голівуду і вдало розпочала кар'єру актриси [7].

Всі ці люди, сподіваюся, ніколи не зверталися до психотерапевта. Їхні життєві практики – це далеко не тільки традиційні способи діяльності чи засоби буття у повсякденності. Вони живуть творчо, по-новаторськи, і їхні практики, безумовно, є конструктивними. Оскільки саме практики контролюють вибір одних можливостей і виключення інших, підтримуючи здійснений вибір протягом тривалого часу [6], можна сміливо сказати, що практики життєтворення у таких неординарних людей не є репродуктивними.

Репродуктивність передбачає багаторазове вирішення типових життєвих завдань, вибір відомого, знайомого, вже неодноразово пройденого шляху. Людина, у якої превалюють репродуктивні практики, навіть не розглядає такі можливості, які потребують сміливості ризикувати, апробувати щось зовсім нове. Її можуть не зрозуміти, назвати дивакуватою, якщо вона раптом дозволить собі щось несподіване. Краще жити, як живуть всі навколо, як вона звикла, краще навчитися терпіти, ніж щось змінювати. Чи є подібне існування репродуктивної особистості життєтворенням у повному сенсі цього слова?

Щоправда, інколи людина довіряє собі лише у певній сфері життя, і там вона приймає несподівані рішення, досягає чогось нового, оригінального, тоді як у іншій сфері залишається цілком традиційною. У професійній самореалізації, наприклад, вона швидко знаходить правильні рішення, відчуває, що саме так треба вчинити, що вона вже на правильному шляху, хоча й досі не знає точно, як розв'язати поставлене завдання, тобто більше використовує творчо-інтуїтивні практики. А у вихованні власних дітей керується батьківськими способами заохочення-покарання, копіює відомі з дитинства авторитарні практики взаємодії.

Отже, будь-які практики життєтворення доцільно розглядати у континуумі між полюсом спокійного, звичного життя, якого всі ми так прагнемо, і полюсом життя бурхливого, несподіваного, ризикованого, якого останнім часом явно надмірно. В різні періоди особистість наближається до того чи іншого полюсу, по-різному використовуючи і переінтерпретовуючи набутий досвід.

Відповідно, у різних сферах життєдіяльності всі ми є більшою чи меншою мірою традиціоналістами і новаторами. Особистість, з одного боку, прагне досягнути більшої цілісності в різних сферах свого життя, а з іншого вона потребує більшої динамічності у русі вперед, що забезпечується внутрішньою неоднорідністю, суперечливостями між домаганнями у професійній, сімейній, суспільно-політичній, особистій, побутовій сферах. Саме так з'являються нові несподівані смисли в стосунках з іншими, у хобі та професійній діяльності, у ставленні до близького оточення і самого себе. Так – практикуючи інтегративно і дезінтегративно – особистість набуває і осмислює досвід та аналізує перспективи, що відкриваються.

"Буття є подієвим" (непередбачуваним, okazіональним) і "буття є процесуальним" (закономірним, прогнозованим) – це два взаємодоповнювальні твердження, що однаковою мірою мають відносну істинність" [5]. Отже, життєтворення можна розглядати, аналізуючи практикування у відповідь на несподівані події, а можна вивчати насамперед його процесуальність, і тоді вичленовувати етапи, стадії, періоди.

При розгляді особистісного життєтворення важливо утримуватися на межі цих двох підходів, оскільки без процесуальності ми не вийдемо на проблему життєвого шляху, що має природний, соціальний, особистісний початок і кінець, а без подієвості проігноруємо живу тканину життя, в яку занурена особистість.

Основними характеристиками події будемо вважати наступні. По-перше, подія зазвичай унікальна, однократна, вона не повторюється багаторазово. По-друге, подія імовірнісна, тобто подією є те, що могло відбутися по-іншому (П. Рікер). По-третє, подія фрактальна, її можна редукувати до одного епізоду, а можна розгорнути до певної низки епізодів. По-четверте, подія інтенціональна, ціннісна, вибіркова, залежна від індивідуального досвіду, невід'ємна від погляду на неї [5]. А процес практикування передбачає не однократність, а, навпаки, повторюваність певних дій; він відбувається постійно, а не імовірно; його природа не фрактальна, оскільки на кожному етапі він різний, залежний від попереднього етапу; і він не інтенційний, тобто відбувається незалежно від інтерпретацій спостерігача чи учасника.

Людині необхідно культивувати у собі готовність не тільки до очікуваних життєвих контекстів, а й до зовсім несподіваних подій, щоб вчасно видозмінювати напрямок життєтворення, пришвидшувати чи пригальмовувати просування вперед. Адже все найважливіше у житті особистості (як і в житті спільноти, суспільства, держави) відбувається зазвичай несподівано, і намагатися прогнозувати такі зміни нереально.

"Історія і суспільства просуваються вперед не повзком, а стрибками... І все ж ми (і історики) вважаємо за краще вірити у передбачувані, дрібні, поступові зміни" [4, с. 47]. Це твердження справедливе і для особистості, яка, безумовно, рухається вперед стрибками, від кризи до кризи, від однієї непрогнозованої, небезпечної ситуації до іншої. І сьогодні, коли ніким не очікувана війна з сусідньої держави призвела до анексії частини країни, тривалих бойових дій в іншій її частині, численних втрат, ми всі "зависли у стрибку", опинилися у болісному і небезпечному стані стрибка, майже забувши про передбачуваність і поступовість.

Можна сказати, що проблемні життєві ситуації, викликані раптовими подіями, потрібні особистості саме для того, щоб практики як техніки життя переформатовувалися, проступали з позарефлексивного фону, тимчасово набуваючи артикульованості чи раптом втрачали усвідомлюваність, ховаючись в автоматизоване несвідоме.

Контекст життєтворення передбачає, що практикування має стати адекватною відповіддю на зовнішні виклики, більш-менш вдалою імпровізацією на тему, яку задає життєва подія з усією її раптовістю. Але найбільш вдалими є підготовлені імпровізації. Готовність імпровізувати з власним життям так, щоб ці імпровізації не призвели до деструктивних наслідків, – це неабияке мистецтво, що передбачає високий рівень особистісної зрілості.

Отже, життєтворення у своїй розвинутій формі не є просто типовим реагуванням на зовнішні зміни, тому способи діяльності, форми життя зовсім необов'язково мають стати фоновими, рутинними, щоб перетворитися на практики. Як креативний процес життєтворення передбачає готовність особистості стрибкоподібно змінювати траєкторії життєвого шляху завдяки терміновому освоєнню нових практик відповідно до неймовірних подій із серйозними наслідками.

Щоби бути готовою до імпровізацій у власному життєтворенні, людині бажано діяти відповідно несподіваним обставинам і не пропустити жодного шансу. Крім готовності діяти без планів і сценаріїв, особистість все ж планує власне майбутнє, оскільки таке зважування альтернатив, порівняння з минулим досвідом, проведення аналогій знижують загальну тривогу, допомагають долати страх невизначеності. Але планування має бути дуже гнучким і передбачати готовність до трансформацій фонових і перетворювальних практик. Водночас готовність приймати несподіване майбутнє є підґрунтям досягнення більшої множинності варіантів самоздійснення.

Останнім часом все популярнішими стають віртуальні імпровізації життєтворення. Молодь створює численні онлайн-особистості, оскільки в Інтернеті можна стати ким завгодно, просто зареєструвавшись під чужим іменем, придумавши собі образ, вік, стать, соціальний статус, захоплення тощо. Можна вигадати собі кілька автобіографій і спробувати жити у соціальних мережах кількома паралельними життями з різними колами друзів і прихильників.

Такі фейкові аккаунти – простий і вабливий спосіб попрактикуватись у власному життєтворенні, приміряючи незнайомі ролі, які в реальному житті, можливо, ніколи не зможеш виконати. Інтернет-фантоми можуть насолоджуватися визнанням, розповсюджуючи продукти власної (і не власної) творчості (пісні, вірші, музику, фото). Вони щиро радіють кількості френдів, лайків, перепостів, коментів, тоді як в реальному житті можуть мати труднощі у спілкуванні. Маючи фантазію і володіючи словом, вони закохують у себе однокласниць, хоча скористатися плодами цієї діяльності не наважуються, як це було колись із Сірано де Бержераком.

Згодом репертуари практик стають все різнобічними. Нові пригоди у комунікативній, ціннісно-смысловій, нормативно-регулятивній сферах особистості при всій їх авантюрності залишаються досить безпечними і навіть комфортними для авторів фейкових аккаунтів. Їм здається, що вони практично нічим не ризикують, набуваючи такий цікавий досвід. Насправді

якщо віртуальна активність починає домінувати, справжнє життя якось тьмяніє, втрачає гостроту, динаміку, перспективи. Отже, не всяка множинність і не завжди стає шансом інтенсифікації особистісної життєтворчості.

Для мене взірцем вкрай інтенсивної життєтворчості є визнаний геній сучасності Стів Джобс. В університеті Джобс витримав усього один семестр, занурившись у медитації, наркотичні експерименти, вегетаріанство та індійську філософію. Свої перші 50 комп'ютерів він продав, прийшовши на ділову зустріч босоніж. А ще він тривалий час не мився, грубив співробітникам і потенційним партнерам, далеко не відразу визнав власну дочку, міг під настрій зарубати будь-яку ідею колег [3]. І хто з психологів, почитавши про такий життєвий дебют, зміг би прогнозувати, що саме ця людина кардинально змінить світ? А світ дійсно змінився на наших очах завдяки створенню Джобсом персональних комп'ютерів Apple, Lisa, Macintosh, а пізніше ще й айфонів, айподів, айпедів, електронних книжок, технічного забезпечення для студії мультфільмів, серед яких один навіть отримав "Оскара", і багато іншого, без чого ми вже не уявляємо сучасної дійсності. Це відбулося насамперед тому, що надмірна множинність і несподіваність життєвих контекстів комп'ютерного генія Джобса все ж спрямовувалася єдиною найважливішою мрією, однією, але полум'яною пристрастю – він хотів створювати інструменти, які допомагали б людям розкривати власний потенціал.

Виходить, що саме єдність життєвого шляху особистості, незважаючи на несподіваність подій, які його видозмінюють і розгалужують, стає протиотрутою від гіпертрофованої множинності (див. [1, с. 81]).

Висновки

Життєтворення як чи не найскладніший вид людської творчості є багато у чому стихійним, інтуїтивним, непередбачуваним. Що менше в особистісній побудові себе і свого життєвого шляху ризикованих, непередбачуваних практик, то менше і креативності, творчості.

Життєтворення має певні етапи: це, по-перше, уявлення, проектування майбутнього, що передбачає зважені життєві вибори, по-друге, апробація задуманого у вигляді конкретних життєвих завдань, і, по-третє, реалізація поставлених завдань через практикування. Відповідно до непрогнозованих життєвих обставин, що складаються, творче коригування відбувається на кожному етапі.

Крім творчо-інтуїтивної розбудови власного життя, людина, безумовно, використовує і розбудову репродуктивну, нетворчу. Фонові, рутинізовані і перетворювальні, екстремальні практики існують у різних просторах: просторі щоденного буття, звичної повсякденності і просторі несподіванок, загроз, ризиків, характерних для неповсякденного життя. У фонових практиках превалює традиційне, і саме вони забезпечують усталеність, впізнаваність особистісного життя, тоді як у перетворювальних важливішим є режим імпровізації, що задає перспективи самоперетворень.

Множинність контекстів – великий шанс, але численні репертуари практик, що забезпечують різноманітні варіанти життєтворення, все ж мають певні обмеження. Життєтворення передбачає напруження між тенденцією особистості до внутрішньої інтеграції, коли все підпорядковується домінуючій сфері життя з її цінностями і цілями, і тенденцією до дезінтеграції, коли людина дозволяє собі бути дуже різною на різних життєвих ландшафтах.

Щоби множинність стала шансом інтенсифікації особистісної життєтворчості, практикування має бути адекватною і своєчасною відповіддю як на реальні зовнішні виклики, так і на актуальні внутрішні інтенції. Вдалі практичні імпровізації на несподівані події передбачають готовність особистості до нових констеляцій та інтерференцій у ціннісно-смісловій, нормативно-регулятивній та інших сферах.

1. *Вельш В.* Наш постмодерний модерн / Вольфганг Вельш ; пер. с нем. – К. : Альтерпрес, 2004. – 328 с.
2. *Волков В. В.* Теория практик / В. В. Волков, О. В. Хархордин. – СПб. : Изд. Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2008. – 298 с.
3. *Дубинянская Я.* Стив Джобс: человек, который думал иначе / Я. Дубинянская // Личности. – 2015. – № 9(85). – С. 7–29.
4. *Талеб Н. Н.* Черный лебедь. Под знаком непредсказуемости. – 2-е изд. / Нассим Николас Талеб ; пер. с англ. – М. : КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2014. – 736 с.
5. *Тюпа В. И.* Эвристический потенциал нарратологии / В. И. Тюпа // Теория и методология гуманитарного знания. Гуманитарное знание и образование. – Т. 2. Гуманитарные чтения РГГУ. – 2009. – С. 78–86.
6. *Фэрклоу Н.* Семиотические аспекты социальных изменений и обучения / Н. Фэрклоу // Социальные практики. – 2009. – Т. 1 ; № 2. – С. 139–152.
7. *Яковлев В.* Проект "Возраст счастья" [Электронный ресурс] / В. Яковлев, 24. 08. 2015 р. – Режим доступа: http://vladimiryakovlev.ru/bodkhihanna_kirstner/?goal=0_dbdcdbf0dc-b81217934f-223555605

REFERENCES

1. *Vel'sh, V.* (2004). Nash postmoderniy modern [Our postmodern modern] / Vol'fgang Vel'sh ; per. s nem. – Kyiv : Al'terpres (ukr).
2. *Volkov, V. V.* (2008). Teoriya praktik [Theory of practices] / V. V. Volkov, O. V. Kharkhordin. – Saint Petersburg : Izd. Evropeyskogo universiteta v Sankt-Peterburge (rus).
3. *Dubinyanskaya, Ya.* (2015) Stiv Dzhobs: chelovek, kotoryy dumal inache [Steve Jobs: the man who thought differently] / Ya. Dubinyanskaya // Lichnosti, No 9 (85), 7–29 (rus).
4. *Taleb, N. N.* (2014). Chernyy lebed'. Pod znakom nepredskazuemosti. – 2-e izd. [Black Swan. Under the sign of unpredictability. – 2nd ed.] / Nassim Nikolas Taleb ; per. s angl. – Moscow : KoLibri, Azbuka-Attikus (rus).
5. *Tyupa, V. I.* (2009). Evristicheskiy potentsial narratologii [Heuristic potential of narratology] / V. I. Tyupa // Teoriya i metodologiya gumanitarnogo znaniya. Gumanitarnoe znanie i obrazovanie. – T. 2. Gumanitarnye chteniya RGGU, 78–86 (rus).
6. *Ferklou, N.* (2009). Semioticheskie aspekty sotsial'nykh izmeneniy i obucheniya [Semiotic aspects of social change and learning] / N. Ferklou // Sotsial'nye praktiki, T. 1 ; No 2, 139–152 (rus).
7. *Yakovlev, V.* (2015). Proekt "Vozrast schast'ya" [The "Age of Happiness" project], http://vladimiryakovlev.ru/bodkhihanna_kirstner/?goal=0_dbdcdbf0dc-b81217934f-223555605 (rus).

Tetiana Tytarenko

PRACTICES OF PERSONAL LIFE-CREATION: MULTIPLICITY AS A CHANCE

The creativity of life as a form of personality creativity are reviewed. The balanced interaction risky, transforming and background, the stabilization practices are ensured. The stages of life creation as a designing of the future through life choices; approbation of the conceived in the form of specific life tasks; realization of tasks through the practicing are allocated. The specificity of life creation creativity is defined. It consists in the readiness of the person to change the life course trajectories as a hopping due to the rapid development of new practices according to unexpected events that have serious consequences. The life creation is suggests the tension between tendency to integration performs background, everyday practice and a tendency to towards disintegration, arising as a result of the dominance transformation, improvisational practices are shown. The readiness of the person to the new constellations and the interference in the value-semantic, normative-regulative and other spheres are investigated. It requires a successful practical improvisation in response to unexpected events. The conditions under which multiple contexts becomes of life creation intensification chance is studied. The practice should be adequate and a timely response how on a real external challenges and an actual internal intentions. The deficiencies of multiplicity a hypertrophied and virtualized are analyzed. The unity of the person's life, despite the unexpected of events that it modify should be an antidote to it is shown.

Keywords: *life-creation, personality, repertoires of practices, life, event, creatively-intuitive and reproductive construction of life, integration - disintegration in the creation of life, multiple contexts.*

УДК : 159.9 (075.8)

doi: 10.15330/ps.6.1.20-31

Віталій Татенко

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України
vitat@voliacable.com

**СУБ'ЄКТНО-ВЧИНКОВИЙ ПІДХІД НА СЛУЖБІ
У СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

У статті порушено питання щодо актуальності застосування у соціальній психології суб'єктно-вчинкового підходу. Здійснено спробу інтерпретації уявлень про об'єкт, предмет і методологію соціально-психологічного пізнання. Розглянуто проблемні моменти, пов'язані з використанням принципу суб'єктно-суб'єктної взаємодії та принципу спільного вчинку в дослідженні соціально-психологічного феномену соціалізації індивіда. Запропоновано суб'єктно-вчинковий варіант вирішення проблеми надіндивідуальних форм психічного життя.

Ключові слова: *соціальна психологія, суб'єктно-вчинковий підхід, суб'єктно-суб'єктна взаємодія, соціалізація, спільний учинок.*

Суб'єктно-вчинковий підхід є результатом творчого поєднання суб'єктного і вчинкового підходів, що отримали свій розвиток у теорії та методології сучасної вітчизняної психології. Так історично склалося, що названі підходи більш ініціативно розроблялись і продуктивно